

राज्यातील अपघात प्रवण क्षेत्र (Black Spot)
सुधारणेसाठी करावयाच्या उपाययोजना
अंमलबजावणीची कार्यपद्धती.

महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक बांधकाम विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: अप्रक्षे-२०१९/(प्र.क्र.३२/१९)/रा.म.२
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक : ३१ ऑक्टोबर, २०१९

वाचा:- सार्वजनिक बांधकाम विभाग, परिपत्रक क्रमांक:

- १) MIS-२०१९/C.R.०१/Plan-३, Dated-११.०१.२०१९
- २) MIS-२०१७/C.R.१८/N.H.२, Dated-२८.०२.२०१७
- ३) RSC२०१८/CR२२७(pt.१)N.H.२, Dated-०९.०१.२०१९

प्रस्तावना:-

भारतात दरवर्षी हजारो लोक रस्त्यांवरील अपघातात आपले प्राण गमावतात अथवा गंभीरपणे जखमी होतात. अपघातग्रस्तांच्या कुटुंबियांना याचे गंभीर परिणाम भोगावे लागतात. तसेच अपघातामुळे देशाला सामाजिक व आर्थिक हानी सोसावी लागते. अपघातात मृत्यू पडल्याने किंवा येणाऱ्या अपंगत्वामुळे केवळ त्यांच्या कुटुंबियांना, नातेवाईकांना नाहीतर पूर्ण समाजास यामुळे मोठी हानी होते.

सार्वजनिक बांधकाम विभागाने वेळोवेळी रस्ते सुरक्षेची कामे करण्याबाबत परिपत्रके वरील संदर्भात दिल्याप्रमाणे निर्गमित केलेली आहेत. रस्ते सुरक्षेची कामे योग्यरितीने पार पाडण्याबाबत एक सर्व समावेशक मार्गदर्शकपर परिपत्रक निर्गमित करणे विचाराधीन होते. या मार्गदर्शक तत्वांची अंमलबजावणी सर्व अभियंत्यांनी रस्ते सुरक्षे विषयी कामे करताना, नविन प्रकल्प अहवाल तयार करताना, कामांचे नियोजन करताना अंमलात आणावीत.

मा.सर्वोच्च न्यायालयातर्फे रस्ते सुरक्षितता विषयक संदर्भात मा.सर्वोच्च न्यायालयाचे सेवानिवृत्त न्यायमूर्ती जे.एस.राधाकृष्णन यांचे अध्यक्षतेखाली समिती गठीत केली असून, सदर समितीने अपघात निवारणासाठी केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचे गंभीरपणे काटेकोर पालन करणे अत्यंत आवश्यक आहे. रस्त्यावरील अपघातात महाराष्ट्रात दरवर्षी सरासरी १२,००० लोक मृत्यूमुखी पडतात व सरासरी २० ते २२ हजार लोक गंभीररित्या जखमी होतात, ही परिस्थिती अत्यंत चिंताजनक असून त्यात निर्धाराने बदल करणे अत्यावश्यक आहे. Black Spot व जेथे वारंवार अपघात होतात, त्या ठिकाणी होणारे सर्वच अपघात हे रस्त्याच्या चुकीच्या Design व बांधणीमुळेच होतात असे नाही. ९५% अपघात हे मानवी चुकांमुळे होतात हे मान्य केले तरी अशा ठिकाणी काही विशेष खबरदारी घेणे व वाहनांचा वेग नियंत्रणात आणण्यासाठी उपाययोजना करणे आपले प्रथम कर्तव्य आहे. तरी सर्व अधिकारी व कर्मचारी यांनी (Black Spot) निर्मूलनाबाबत प्राथम्याने सकारात्मक कार्यवाही करणे अपेक्षित आहे. यानुषंगाने सखोल अभ्यासाअंती शासनाचे खालील शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येत आहे.

परिपत्रक:-

१) ब्लॅक स्पॉट अपघात स्थळाची व्याख्या :-

केंद्रीय रस्ते परिवहन मंत्रालयाने राष्ट्रीय महामार्गावर अपघात स्थळ Black Spot म्हणून घोषित करण्यासाठी खालील प्रमाणे व्याख्या दिलेली आहे. त्यानुसार (Ministry of Road Transport & Highways, No.RW/NH/१५०१७/१०९/२०१५/P & M (RSCE) Dated २८.१०.२०१५)

“ Road accident Black Spot is a stretch of National Highway of about ५०० m. in length in which either ५ accidents (in all three years put together involving fatalities grievous injuries) took place during the last ३ calendar years or १० fatalities (in all three years put together) took place during the last ३ calendar years”

वरील व्याख्येनुसार महाराष्ट्र पोलीस (वाहतूक शाखा) मागील ३ वर्षांच्या अपघातांच्या आकडेवारीनुसार वेळोवेळी ब्लॅकस्पॉट अपघात स्थळांची यादी निर्गमित करीत असतात.

२) ब्लॅकस्पॉट अपघात स्थळाची प्राथमिक सर्वेक्षण :-

शासन परिपत्रक क्र.Misc-२०१७/CR१८/NH२, दि.२८.०२.२०१७ अन्वये शासन स्तरावर व प्रादेशिक स्तरावर समिती नियुक्त करण्यात आली आहे. त्यानुसार वरील व्याख्येला अनुसरून, वाहतूक पोलीस यंत्रणेमार्फत घोषित केलेल्या ब्लॅक स्पॉट अपघात स्थळांची यादीतील, मुख्य अभियंता यांनी आपआपल्या प्रादेशिक विभागात घोषित केलेल्या Black Spot चे संबंधित अधीक्षक अभियंता, कार्यकारी अभियंता, उप अभियंता व कनिष्ठ अभियंता यांच्या समवेत पाहणी करावी. यात पोलीस यंत्रणेतील तसेच वाहतूक पोलीस अधिकाऱ्यांचाही समावेश करावा.

या पाहणीद्वारे (Preliminary summery) Black Spot च्या ठिकाणी होणाऱ्या रस्त्याची भौमितीक रचना जसे वळण, उतार; साईट डिस्टंस, तसेच पुलांची रुंदी तसेच रस्त्याची स्थितीचा अभ्यास करावा. यामध्ये संबंधित वाहतूक पोलीस / पोलीस यांचे समवेत अपघाताच्या कारणमिमांसेबाबत चर्चा करावी.

(i) पाहणीत आढळणाऱ्या अपघातास कारणीभूत होणाऱ्या व सर्व बाबींचा विचाराअंती अशा Black Spot ज्या ठिकाणी अपघात जर रस्त्याची भौमितीक रचना किंवा अन्य अभियांत्रिकी त्रुटी मुळे होत नाहीत, असे सिध्द झाल्यास तसे प्रमाणपत्र मुख्य अभियंता यांनी निर्गमित करावे व शासनास कळवावे.

तथापि, अशा ब्लॅकस्पॉट अपघात स्थळाच्या ठिकाणी भविष्यात अपघात टाळण्यासाठी वाहनांचा वेग कमी करणाऱ्या Traffic calming measures. पुढे वर्णन केल्याप्रमाणे खबरदारी म्हणून करावेत:-

(ii) अपघात स्थळांची (Black Spot) वरील प्रमाणे प्रारंभिक पाहणी व अपघाताच्या कारणांचे विश्लेषणाअंती अपघात स्थळाच्या स्थितीनुसार अपघातास अभियांत्रिकी त्रुटी कारणीभूत आहेत असे वाटल्यास (Site conditions) तेथे अपघात टाळण्यासाठी करावयाच्या अभियांत्रिकी सुधारणांची यादी करावी. या कामांची तात्काळ उपाययोजना व कायमस्वरूपी दिर्घकालीन उपाययोजना असे वर्गीकरण करावे.

तात्काळ करावयाच्या उपाययोजना (Short term measures) व कायमस्वरूपी अभियांत्रिकी सुधारणा (Long term measures) करण्यासाठी खालीलप्रमाणे पध्दतीचा अवलंब करावा:-

३) अ) तात्काळ/तात्पुरत्या करावयाच्या उपाययोजना (Traffic Calming Measures):-

ब्लॅकस्पॉट अपघात स्थळ घोषित झाल्यावर त्याठिकाणी होणाऱ्या प्राणांतिक अपघातांचे प्रमाण तात्काळ आटोक्यात आणण्यासाठी अशा Black Spot च्या ठिकाणी वाहनांचा वेग कमी करणे व Black Spot बाबत चालकांना सावधान करणे हा उद्देश तात्काळ तात्पुरत्या सुधारणांचा आहे. या अंतर्गत खालील बाबींचा समावेश करावा:-

- i. पुढे अपघाती स्थळ आहे, असा ०.९X १.२०M दर्शनी बोर्ड लावावा (दोन्ही बाजूने).
- ii. वेगमर्यादा २० किमी/तास असा दर्शनी बोर्ड लावावा (दोन्ही बाजूने).
- iii. Rumbler Strips (दोन्ही बाजूने) लावण्यात याव्यात.
- iv. पुढे Rumbler Strips आहे असा दोन्ही बाजूने दर्शनी बोर्ड लावणे. Black Spot अंतर्गत येणारी लांबी ५० मीटर पेक्षा जास्त असल्यास Rumbler दोन्ही बाजूने Black Spot च्या किमान ३० मीटर आधी करावेत. ज्यायोगे चालकास पूर्वसूचना मिळेल व Black Spot वरून जाताना वाहनांचा वेग कमी झालेला असेल.
- v. Black Spot वर Road Marking (edge line, center line) करावे नागरी भागात Zebra Crossing आवश्यक असल्यास करावे.
- vi. Cats eye, delineator यांचा रात्रीच्यावेळी चालकास Alert करण्यासाठी वापर करावा.
- vii. शक्य असल्यास Black Spot च्या ठिकाणी Red Blinker (Solar Battery सहीत) लावावा.
- viii. शहरी भागात आवश्यक असल्यास एकेरी वाहतूक, जड वाहनांना प्रतिबंध अशा खबरदारीच्या उपाययोजना वाहतूक पोलीसांच्या मदतीने अंमलात आणाव्यात.
- ix. रस्त्याच्या दोन्ही बाजूस पट्ट्या पडल्या असल्यास त्या मुरमाने भरून दबाई करावी.
- x. क्रेश बॅरीयर अथवा रोलर क्रेश बॅरीयर उपाययोजना आवश्यकतेनुसार करावी.

ब) तात्काळ खबरदारीच्या उपाययोजना (Short term measures) कार्यपध्दती (तात्काळ उपाययोजनांसाठीची कार्यपध्दती):-

मुख्य अभियंता यांनी संबंधित अधीक्षक अभियंता, कार्यकारी अभियंता यांच्या मदतीने अथवा आवश्यक वाटल्यास रस्ते सुरक्षा सल्लागाराची नेमणूक करून त्यांचे कार्यक्षेत्रातील सर्व Black Spot च्या ठिकाणी करावयाच्या तात्काळ स्वरूपाच्या उपाययोजनाबाबतचे अंदाजपत्रक IRC SP-८८ मधील मार्गदर्शक सूचनांनुसार तयार कराव्यात.

आवश्यक असल्यास यासाठी रस्ते सुरक्षा तज्ञ सल्लागाराची नेमणूक करावी. रस्ते सुरक्षा सल्लागाराच्या खालील निकषांवर नेमणूक करावी.

- १) स्थापत्य अभियांत्रिकीचा पदधीवर असावा व त्यास रस्ते बांधणी व देखभाल दुरुस्तीचा किमान ७ वर्षांचा अनुभव असावा.
- २) रस्ते सुरक्षा विषयक अभ्यासक्रम अथवा रस्ते सुरक्षा परीक्षक (Road Safety Auditor) चा किमान दोन आठवड्यांचा मान्यता प्राप्त अभ्यासक्रम केलेला असावा.

अथवा

वाहतूक व्यवस्थापन अथवा वाहतूक अभियांत्रिकी (Traffic Engineering) मधील रस्ते सुरक्षा वाहतूक सुरक्षा सहीत पदव्युत्तर अभ्यासक्रम पूर्ण केलेला असावा.

३) रस्ते वाहतूक सुरक्षेसंबंधी कामांचा किमान २ वर्षांचा अनुभव असावा.

४) किमान ३ रस्ते सुरक्षेचे Audit केलेले असावे.

रस्ते सुरक्षा सल्लागारास प्रत्येक Black Spot च्या तात्पुरत्या/तात्काळ उपाययोजना सुचविल्यास Safety Audit व Estimate करण्यासाठी एकत्रितपणे सिमीत रु.२ लक्ष फी (यात सर्व अनुषंगिक खर्च समाविष्ट असावेत.) मुख्य अभियंता यांनी त्यांचे Non Plan Maintenance अनुदानातून करावी.

क) वरीलप्रमाणे निश्चित केलेली तात्पुरत्या/ तात्काळ दुरुस्तीची कामे वार्षिक देखभाल दुरुस्तीच्या अनुदानातून ३ महिन्यात पूर्ण करावीत यासाठीची अल्प कालावधीची (७ दिवस) निविदा काढण्यास शासन मंजूरी देत आहे.

४) दीर्घकालीन कायमस्वरूपी उपाययोजना :-

(अ) ब्लॅक स्पॉटच्या प्राथमिक सर्वेक्षण व पाहणीनुसार काही कायमस्वरूपी दीर्घकालीन अभियांत्रिकी सुधारणांची आवश्यकता वाटल्यास मुख्य अभियंता यांनी त्यांच्या detailed Survey व Safety Audit करून तेथे आवश्यक असणाऱ्या अभियांत्रिकी सुधारणा सुचवण्यासाठी व त्याचे detailed estimate करण्यासाठी रस्ते सुरक्षा तज्ञांची नेमणूक वरील निकषानुसार करू शकतात. यासाठी detailed Survey safety audit investigation करून Estimate व निविदाविषयक दस्तऐवज तयार करून घेण्यासाठी रस्ते सुरक्षा तज्ञ सल्लागारास एकत्रितपणे रु.५ लक्ष पर्यंत सिमीत फी देण्यात यावी.

ज्या ठिकाणी (Black Spot) कायमस्वरूपी दीर्घकालीन उपाययोजना करणे आवश्यक असेल व त्यास कामे पूर्ण होण्यासाठी बराच कालावधी लागतो त्यामुळे अशा Black Spot च्या ठिकाणी वरीलप्रमाणे तात्काळ करावयाच्या उपाययोजना कराव्यात जेणेकरून तेथे वाहनांच्या चालकांना अपघात स्थळाची पूर्ण कल्पना मिळून वाहनांचा वेग कमी होऊन अपघात टाळण्यास मदत होईल.

दीर्घकालीन कायमस्वरूपी उपाययोजना करण्यासाठी आवश्यक असल्यास रस्ते सुरक्षा सल्लागाराची नेमणूक करण्यासाठीची निकष वरील ३(ब) प्रमाणेच राहतील.

(ब) दीर्घकालीन सुधारणा करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना :- ब्लॅक स्पॉट सुधारण्यासाठी करावयाच्या अभियांत्रिकी दीर्घकालीन उपाययोजना रस्ते सुरक्षा सल्लागाराने सर्वेक्षणानुसार व अभ्यासाअंती सूचविल्याप्रमाणे असावेत. सल्लागाराने सूचविलेल्या उपाययोजनांचा मुख्य अभियंता यांनी पूर्णविलोकन करावे.

दीर्घकालीन अभियांत्रिकी सुधारणा करताना खालील सूचनात्मक बाबींचा समावेश असावा.

१	रस्त्याच्या आखणीतील भौतिक सुधारणा (Geometric design correction)	यात (तीव्र वळण)Horizontal (तीव्र उतार) व (Vertical alignment) मधील सुधारणा IRC मानकाप्रमाणे असाव्यात, आवश्यक ठिकाणी crash barrier ची उपाययोजना करावी. जेथे तीव्र वळण अनिवार्य असेल त्या ठिकाणी आवश्यकतेनुसार Roller Crash Barrier ची उपाययोजना करावी.
२	संमिश्र वाहतूक	गावे व छोटी शहरे येथे सर्व्हिस लेन मार्ग, पादचारी मार्ग (Foot path) उन्नत पादचारी मार्ग (Foot Over Bridges) असावेत.
३	कमकुवत व अरुंद पूल (Distressed / Narrow Bridges and Culvert)	Reconstruction rehabilitation / widening of bridges. यांचा समावेश असावा.
४	समतल जंक्शन (At grade Junction)	वाहतूक लक्षात घेऊन Flyover, Underpasses, Overpasses या बाबींचा सुधारणामध्ये समावेश करावा. जेथे वाहतूक कमी आहे तेथे IRC मानकानुसार जंक्शन चे सुधारणा समावेश करावा.
५	अडथळे जसे रस्त्यालगतची झाडे Electric poles टेकडीचा भाग (घाटात) इमारतीची बांधकामे इ.	विद्युत तारा/खांबे स्थलांतरीत करावेत. अडथळा असणारी झाडे, दृष्टीपथातील व इतर अडथळे आवश्यक परवानग्या घेवून तोडावीत. जेणेकरून अपघातस्थळी पुरेसे आवश्यक ते Sight distance उपलब्ध करावेत.
६	जनावरे यांना रस्ता ओलांडणेसाठी व्यवस्था	आवश्यक तेथे Cattle passes / VVP fencing च्या कामांचा समावेश असावा.
७	घाट रस्ते	IRC मानकाप्रमाणे विविध उपाययोजना वळण सुधारणा, दृष्टीपथ सुधारणा, तीव्र उतार सुधारणा, Extra widening on curves. Delineators/crash barriers ची उपाययोजना कामांमध्ये समावेश करावा.

(क) कायमस्वरूपी अभियांत्रिकी सुधारणा करण्यासाठी खालीलप्रमाणे कालबद्ध कार्यक्रम आखावा:-

१) Detailed estimate based on summary	४५ दिवस
मुख्य अभियंता यांना /अधीक्षक अभियंता यांना	
वार्षिक देखभाल दुरुस्ती कार्यक्रमात अंतर्भूत करण्यासाठी पाठविणे.	
२) ब्लॉक स्पॉटच्या ठिकाणी करावयाची कायमस्वरूपी	३० दिवस
उपाययोजना (रु.२.०० कोटी पर्यंत) मान्यता देणे	

३) सल्लागाराकडून ब्लॅकस्पॉटच्या ठिकाणी करावयाच्या कायमस्वरूपी अभियांत्रिकी सुधारणा	१२० दिवस
४) निविदा निश्चिती करणे	१२० दिवस
५) भूसंपादन आवश्यक असल्यास	३ वर्ष
६) नवीन पूल बांधणे, Flyover, Underpasses वळणसुधारणा, चढ सुधारणा, जंक्शन सुधारणा ही कामे पूर्ण करणे	५ वर्षे
७) (भूसंपादन पूर्ण झाले असल्यास) काम पूर्ण करण्यासाठी	१ वर्ष

(ड) Black Spot च्या तात्पुरत्या तसेच कायमस्वरूपी सुधारणांसाठी प्रादेशिक विभागास देण्यात येणाऱ्या रस्ते देखभाल व दुरुस्ती (३०५४) या लेखाशिर्षाखाली मिळणाऱ्या निधीतूनच करण्यात यावेत. रस्ते देखभाल दुरुस्तीअंतर्गत मिळणाऱ्या एकूण निधी पैकी ५% निधी अपघात स्थळ सुधारणेच्या कामासाठी वापरणे अनिवार्य आहे. (शासन परिपत्रक दि.२७.२.२०१७)

केवळ Black Spot वरील करावयाच्या अपघात स्थळ सुधारणेची कामे मंजूरीचे अधिकार शासन परिपत्रक दिनांक ९.४.२०१९ नुसार कार्यकारी अभियंता- रु.५० लक्ष, अधिक्षक अभियंता यांचे स्तरावर रु.१ कोटी व मुख्य अभियंता यांचे स्तरावर रु.२कोटी पर्यंत Job Number देण्याचे अधिकार दिलेले आहेत. या अधिकाराचा वापर Black Spot (वाहतूक शाखा, महाराष्ट्र पोलीस यांनी घोषित केलेली १३२४ ब्लॅकस्पॉटची यादी) वरच करावा. घोषित यादीतील Black Spot सोडून अन्य ठिकाणी अपघात कमी होण्यासाठी करावयाची कामेसाठी प्रादेशिक विभागाच्या प्रचलित पद्धतीने (CR works) करावीत. मुख्य अभियंता यांनी शासनास रस्ते देखभाल दुरुस्तीचा मागणी करताना त्या पुष्ट्यर्थ जी कामांची यादी सादर केली जाते त्यात Black Spot सुधारणांचा तात्काळ व कायमस्वरूपी (Temporary & permanent) दुरुस्तीकरीता दिलेल्या जॉब नंबरची कामे प्रथम प्राधान्याने समाविष्ट करावीत.

ब्लॅकस्पॉट सुधारणासाठी करावयाच्या कायमस्वरूपी व तात्काळ करावयाच्या उपाययोजनांच्या मंजूरीनंतर, निविदा बोलावून कंत्राटदार निश्चिती करून कराव्यात. तथापि ब्लॅक स्पॉटची लांबी चालू असलेल्या (On going) कामाच्या लांबीमध्ये अंतर्भूत होत असल्यास (On going work may be of any scheme like budgeted work, HAM work, CRF work, ADB work) व कायमस्वरूपी अथवा तात्काळ करावयाच्या उपाययोजनेतील कामे Ongoing work च्या कामाच्या व्याप्तीमध्ये नसल्यास अशी कामे त्या कामात variation म्हणून प्रस्तावित करून पूर्ण करून घ्यावीत. परंतु या ब्लॅकस्पॉट सुधारणेच्या कामांमुळे मूळ कामाचा पूर्ण करण्याचा कालावधीमध्ये वाढ होणार नाही याची खबरदारी घ्यावी.

५) ब्लॅकस्पॉट कायमस्वरूपी सुधारणेच्या कामांची उपाययोजना (Efficiency) तपासणीची कार्यपद्धती :-

(अ) Revised Protocol for Identification and Rectification of Black Spot :-

Black Spot वर होणारे अपघात कमी करण्यासाठी तसेच रस्त्यावर होणाऱ्या अपघातांवर नियंत्रण आणण्यासाठी एक Systematic Approach ठेवून कार्यवाही करणे आवश्यक आहे. यासंबंधीचा शासन निर्णय सार्वजनिक बांधकाम विभागाने दि.०९.०९.२०१९ रोजी निर्गमित केला आहे. यात समितीने खालील कामे करावयाची आहेत :-

- अ) अपघाताच्या नोंदी ठेवून नवीन Black Spot चे निर्धारण करणे (Identification).
- आ) Black Spot व शास्त्रीय दृष्टीकोनातून अभ्यास करून त्यात सुधारणेच्या कामांवर लक्ष ठेवून ती गुणवत्ता व परिणामकारकपणे करून घेणे.
- इ) दुरुस्तीची कामे पूर्ण झालेल्या Black Spot भविष्यात पुन्हा अपघात होत आहेत का? यावर निगराणी ठेवणे.

यासाठी प्रत्येक पोलीस ठाणे अंतर्गत एक समिती स्थापन करून यात खालील रस्त्यांशी, वाहतूकीशी संबंधित विविध यंत्रणांच्या प्रतिनिधीची नेमणूक करण्यात यावी.

१) पोलीस निरीक्षक / उपनिरीक्षक	-	अध्यक्ष
२) उप अभियंता/ कनिष्ठ अभियंता, सा.बां.विभाग	-	सदस्य सचिव
३) परिवहन अधिकारी/ परिवहन निरीक्षक(RTO)	-	सदस्य
४) उपअभियंता/ कनिष्ठ अभियंता जिल्हा परिषद	-	सदस्य

(ब) प्रत्येक पोलीस स्टेशन पातळीवर सार्वजनिक बांधकाम विभागाने Revised protocol for Identification, Rectification साठी स्थापित ब्लॅकस्पॉट स्थळाच्या सुधारणेसाठी केलेली तात्पुरती तसेच कायमस्वरूपी अभियांत्रिक उपाययोजनाची उपयोगिता ब्लॅकस्पॉटच्या ठिकाणी काम झाल्यावर सतत ३ वर्षे त्या ठिकाणी अपघात रस्त्यामुळे न झाल्यास, तसे प्रमाणीत करावे. यासाठी वाहतूक पोलीस यंत्रणेकडून अपघाताचा Record उपलब्ध करून घ्यावे व रस्त्याची बांधणी अथवा रस्त्याची परिस्थितीमुळे एकही अपघात ब्लॅकस्पॉटच्या ठिकाणी न झाल्यास ब्लॅकस्पॉट नाहीसा (Elimination) झाल्याबाबत मुख्य अभियंता यांनी प्रमाणित करून शासनास तसे कळवावे.

ब्लॅकस्पॉटच्या बाबतीत मुख्य अभियंता (राष्ट्रीय महामार्ग), सा.बां. सुधारणेची कामे केंद्रिय भूपृष्ठ मंत्रालयाच्या RW-NH-२९०११/०१/२०१९-S&R (P&B), दि.२६ ऑगस्ट, २०१९ च्या परिपत्रकाप्रमाणे कार्यवाही करावी व त्याबाबत अहवाल वेळोवेळी शासनास अवगत करावा.

(क) HAM, CRF, ADB, ४ lanning, widening and upgradation अशा मोठ्या प्रकल्पांमध्ये DPRकरताना आपण सुरक्षा Audit केलेलेच आहे तसा Report शासनास द्यावा.

सार्वजनिक बांधकाम विभाग, महाराष्ट्र शासनाने या पूर्वीच मोठ्या (५किमी वरील) प्रकल्पांना प्रशासकीय मान्यता देताना ९% रक्कम रस्ते सुरक्षा Audit साठी ठेवण्याची दि.११.१.२०१९ शासन निर्णयाद्वारे कळविले आहे.

६) मा.सर्वोच्च न्यायालय रस्ते सुरक्षा समितीने (Black Spot सुधारणेसोबत) रस्त्यावरील अपघात कमी करण्यासाठी करावयाच्या अन्य उपाययोजनांबाबत दिलेले निर्देश.

Black Spot ठिकाणी तात्पुरत्या व कायमस्वरूपी सुधारणेची कामे व प्रथम प्राधान्याने करावयाची आहेत. त्याशिवाय रस्त्यावरील अपघात संख्या कमी करण्यासाठी खालील उपाय योजना करण्याबाबत आदेश दिलेले आहेत.

अ) Village Gateway Provisions :

National Highway, State Highway वर जी गावे आहेत त्या गावातून जाणाऱ्या लांबीमध्ये अपघात होण्याची जास्त संभावना असते. त्यामुळे अशा लांबीत Traffic Calming Measures दिल्यास हे अपघात टाळता येतील. त्यासाठी खालीलप्रमाणे कार्यवाही करावी.

१) आपल्या प्रादेशिक विभागातील State Highway व C.E. (NH) यांनी NH वर कोणकोणती गावे येतात त्याची यादी करावी.

२) या यादीतील मोठ्या लोकवस्तीची व बाजारपेठेची गावे यांना प्राधान्यक्रम देऊन phase wise ही कामे करावीत. यात खालील कामांचा समावेश असावा.

- i) “पुढे गांव आहे सावकाश चालवा” चा Board लावावा.
- ii) Speed Limit ३०km/hr. चा दोन्ही बाजूंनी बोर्ड लावावा.
- iii) गावातील लांबीत Centerline/edge marking लावावा.
- iv) पादचाऱ्यांना रस्ता ओलांडण्यास Zebra crossing Making करावेत.
- v) शाळेजवळ School Board लावावा.
- vi) गावाच्या दोन्ही बाजूने Rumbler strips द्यावेत जेणेकरून वेग कमी होवून वाहनांचा गावाच्या लांबीत प्रवेश होईल.
- vii) गावातील लांबीतल्या काही अंतर्गत रस्ते येऊन मिळत असतील तेथे Rumbler strips speed limit board लावावेत.
- viii) रात्रीच्या वेळेस चालकांना सूचना देण्यासाठी Yellow Blinkers लावावेत.

SH व NH वरील गावांची यादी तयार करून त्यातील Priority ठरवून ही कामे ३ वर्षांच्या कालावधीत Phase wise हाती घ्यावीत. ही कामे ३०५४च्या देखभाल दुरुस्ती लेखाशिर्षाखाली करावीत.

जी गावे HAM, CRF, Budgeted work, ADB Bank projects या मध्ये येत असतील तेथे जाणीवपूर्वक Traffic calming ची measures पूर्ण करावीत.

ब) रस्त्यांच्या जंक्शनवर अपघात सुरक्षा (सर्वोच्च न्यायालय रस्ते सुरक्षा समिती मार्गदर्शक सूचना):-

NH व SH वरील अन्य रस्त्यांच्या जंक्शन वर अपघात टाळण्यासाठी वाहनांचा वेग कमी करण्यासाठी Traffic calming measures देणे व जंक्शनची टप्प्या टप्प्याने IRC मानकाप्रमाणे सुधारणा करणे.

रस्त्यावर इतर रस्ते जेथे येऊन मिळतात अशा जंक्शनच्या ठिकाणी मोठ्या प्रमाणात अपघात होतात ते टाळण्यासाठी खालीलप्रमाणे उपाययोजना करण्याचे सुचना दिलेल्या आहेत:-

१) Traffic calming measures .

- i) “पुढे जंक्शन आहे सावकाश चालवा” Board जंक्शनचा दोन्ही बाजूने.
- ii) जंक्शनपासून ७५ -५०मीटरवर दोन्ही बाजूने Rumbler strips टाकणे.
- iii) Rumbler stripsचा बोर्ड लावणे.
- iv) Road Marking centerline, edge line, yellow band, Zebra crossing(गावातील जंक्शनवर)
- v) speed limit ३०km/hr. दोन्ही बाजूने.
SH व NH वर येऊन मिळणाऱ्या रस्त्यांवर Rumbler strips, Board व Making करणे.
- vi) शक्य असल्यास अति वाहतूकीच्या जंक्शन रात्रीच्या वेळी Yellow solar blinker provide करणे.

यासाठी प्रथम NH,SH व शेवटी NPR यावरील सर्व जंक्शन ची यादी करावी व प्राधान्यक्रम ठरवून ही कामे टप्प्याटप्प्याने करावीत.

HAM, CRF, ADB, project Budget work मधील चालू कामांमध्ये समाविष्ट नाहीत तेथे Maintenance fund (३०५४) मधून मुख्य अभियंता यांनी Job नंबर देऊन टप्प्याटप्प्याने पूर्ण करावीत.

पुढे करण्यात येणाऱ्या मोठ्या project कामात जसे HAM, CRF,ADB, Budget work यामध्ये त्या Project च्या लांबीमध्ये रस्ते सुरक्षा विषयक व Black spot सुधारणांची कामे टाकणे अनिवार्य असेल.

क) अपघात प्रवण लांबीचे / घाट रस्त्यांचे Safety Audit करणे. (सर्वोच्च न्यायालयाच्या रस्ते सुरक्षा समितीची मार्गदर्शक सूचना)

राज्यातील National Highway, State Highway, प्रमुख जिल्हा मार्ग, तसेच इतर रस्त्यावरील अपघात प्रवण लांबीचे जास्त रहदारी असणाऱ्या लांबीचे Safety Audit करून घ्यावे व अपघातांची संख्या व त्यात मृत्यू पडणाऱ्यांची संख्या आटोक्यात आणावी, अशी सुचना सर्वोच्च न्यायालय रस्ते सुरक्षा समितीने केली आहे. त्यास अनुसरून NH व SH वरील घाटाच्या लांबीचे safety Audit प्राथम्याने करावे, vulnerable length चे सुरक्षा परीक्षण मुख्य अभियंता यांनी स्वतंत्र अपघात सुरक्षा सल्लागाराची नेमणूक करून करावे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेतांक २०१९११०१११२२३६४८१८ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नांवाने.

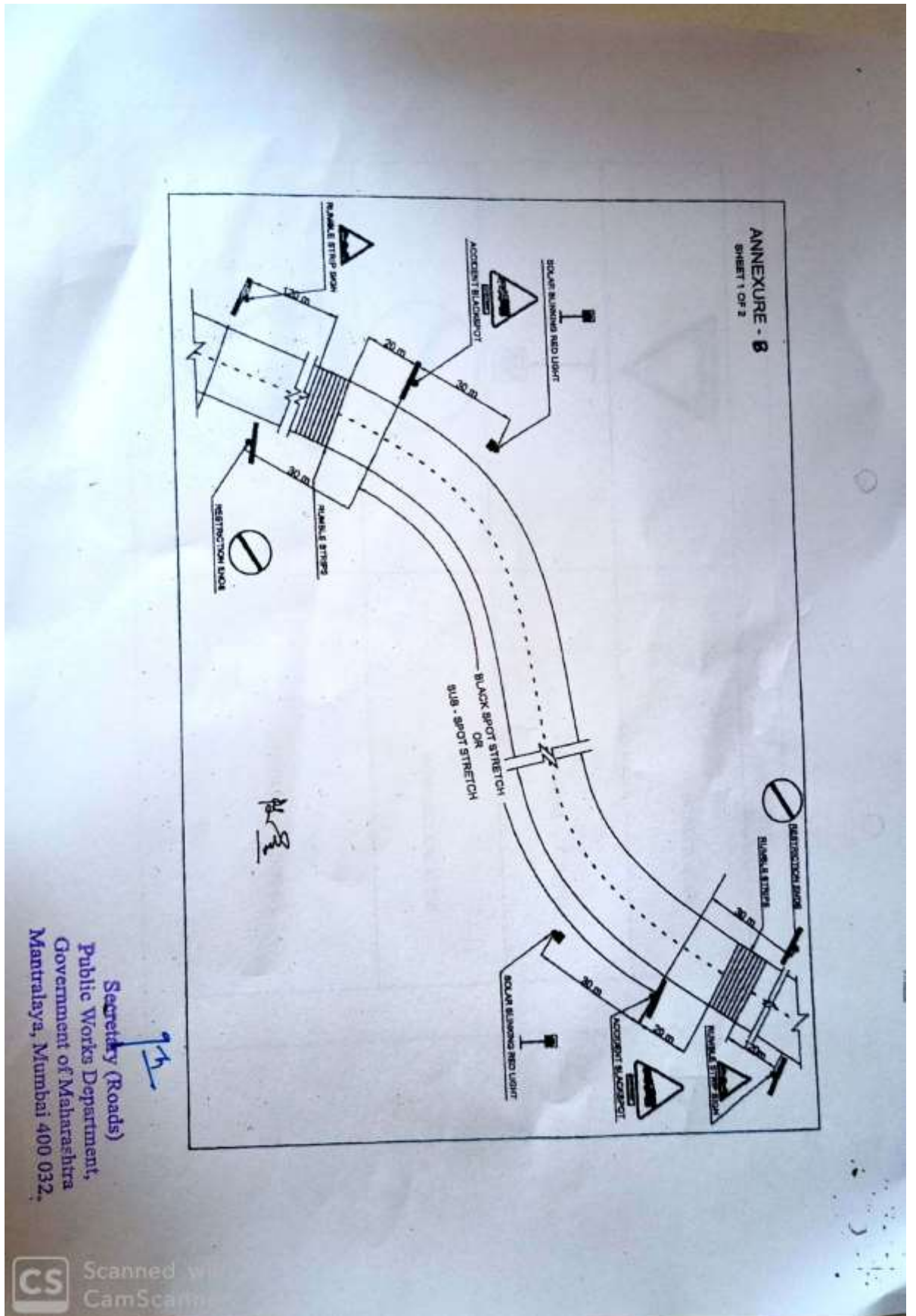
(चंद्रशेखर जोशी)
सचिव (रस्ते)

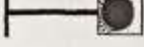

प्रत उचित कार्यवाहीस्तव अग्रेषित

- १) सर्व मुख्य अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम प्रादेशिक विभाग,
- २) सर्व अधिक्षक अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम प्रादेशिक मंडळ,
- ३) सर्व कार्यकारी अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम प्रादेशिक विभाग,
- ४) सर्व उप अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम प्रादेशिक उप विभाग,

प्रत,

- १) अपर मुख्य सचिव, सार्वजनिक बांधकाम विभाग यांना माहितीस्तव सविनय सादर
- २) सचिव (रस्ते), सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ३) सचिव (बांधकामे), सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ४) महालेखापाल, नागपूर, मुंबई यांना माहितीस्तव सादर
- ५) सर्व उप सचिव, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांना माहितीस्तव
- ६) निवड नस्ती (रा.म.२)

	<p>ACCIDENT BLACKSPOT</p>
	<p>RESTRICTION ENDS</p>
	<p>SOLAR BLINKING RED LIGHT</p>
	<p>RUMBLE STRIP</p>

Handwritten signature

Handwritten signature
 Secretary (Roads)
 Public Works Department,
 Government of Maharashtra,
 Mantralaya, Mumbai 400 032.